

Sarkis Seropyan: Aziz Teodoros Kilisesi'nden Kurşunlu Camii'ye

Posted on 08/12/2015

Bazı tarihi yapıların dönüşümleri, yaşananlara dair çok şey anlatır. Diyarbakır'daki Aziz Teodoros Kilisesi'nin Kurşunlu Camii olma hikâyesi de buna çarpıcı bir örnek. Dikran Mıgırdıç tarafından 1950'de ABD'de yayınlanmış, günümüzde ise artık bulunamaz hale gelmiş 'Amed'in Yankıları' adlı eserinde Dikran M. Boyacıyan, bu yapının trajik hikâyesini anlatır. Derleyerek sunuyoruz:

"Mıgırdıç Nakkaş, Amed'in ruhani önderi ve Aziz Teodoros Kilisesi'nin başepiskoposuydu. Kiliseyi daha da genişletmiş ve bünyesinde bir de yatılı ruhban okulu kurmuştu. Manastırın sınırları kale surlarından 'Sıralar' dokumahanesine kadar uzanıyor, yeni çarşığı, at pazarını içine alarak şehrin batı surlarına ulaşıyordu. Bahçeleri, kubbeli odaları, kemerli avlularıyla ruhani önderlik binası da buradaydı.

15. yüzyılın ilk çeyreğinde, Ermenistan'ın en sancılı zamanlarında Akkoyunlu ve Karakoyunlular hükmediyordu. Karakoyunlular Ermenistan'a ve İran'ın kuzeyine, Tebriz şehrinin merkez aldıkları bir alana hükmederken, Akkoyunlular Ermenistan'ın güneyinde, Mezopotamya'dan Boğazlara kadar bir alanda egemenlik sağladılar. Amed de bu bölgede kalıyordu. Nakkaş döneminde Akkoyunluların başında Sultan Osman bulunuyordu. Nakkaş onunla dostluk kurarak kilisenin kubbesinin inşası için izin alabilmişti. O dönemde Hıristiyanlar iktidarın izni olmadan hiçbir şey yapamazdı. Bu şartlarda kilise kubbesinin inşası için padişah fermanı temin edebilmek, Nakkaş'ın diplomatik başarısıdır."

Mıgırdıç Nakkaş'ın Amed'de vefat ettiği ve dönemin geleneklerine uygun olarak Aziz Teodoros Kilisesi'nde defnedildiği sanılmaktadır. Amed'in gururu sayılan Aziz Teodoros

Kilisesi'nin yok oluşunu ise Ermeni tarihinin kara bir sayfası olarak niteleyen Boyacıyan, "Bir din adamı onun görkemi için yaşamı boyunca çabalar ve yapıyı bir kültür merkezine dönüştürürken, ne yazık ki bu manastır neredeyse 75 yıl sonra bir başka din adamı, yeni bir Vasag eli ile paganlara teslim edildi, Tanrı'nın kutsanmasına adanan mabedin adı da 'Kurşunlu Camii'ne dönüştürüldü" der.

Bir ihanet hikâyesi

"1516-17 yıllarında Amed'e gelen bir Osmanlı şehzadesi, kendisine gösterilen hüsnü kabulden çok memnun kalarak şehre bir cami armağan etmek ister. Şehri dolaşıp uygun bir alan bulamayınca, İç Kale'deki Virankale burcuna çıkar, gözlerini bağladıktan sonra ucuna kırmızı bir kurdele bağladığı oku görmediği bir istikamete doğru fırlatır. Ardından da tellallar dolaştırarak oku bulanı mükâfatlandıracağını, okun düştüğü yere cami yapacağını, oranın sahibine de cömert bir istimlak bedeli vereceğini duyurur.

Bir hafta kadar sonra Aziz Teodoros Manastırı'nın bakımıyla görevli bir rahip, kırmızı kurdeleli oku kilisenin çatısında bulur. Pelerininin içinde saklayarak ertesi gün oku şehzadeye götürür. Hıristiyan bir din adamı olduğunu, ancak İslam dininin hak dini olduğuna karar verdiğini söyler.

Şehzade istimlak bedelini kime vermesi gerektiğini sorar. Rahip eğer şehzade arzu ederse ödülü kendisinin bölüştürebileceğini söyler. Bunun üzerine şehzade vaadini yerine getirerek, hazinesindeki altınları halıya dökmelerini emreder. Rahip "Yeter" diyene kadar altın dökülecektir halıya. Oluşan altın tümseğinden gözü dönen rahip nihayet "Yeter" der. İşte o zaman şehzade sorar.

"Çocukluğundan beri İslamiyet'i sevdiğini söylemiştin. Oysa sen Hıristiyan bir din adamısın değil mi?"

"Evet, Haşmetlim" der rahip.

“Sanırım sizler ruhban olurken görevinize sâdık kalacağımıza dair ant içersiniz, değil mi?”

“Evet, Haşmetlim ama o Hıristiyan ilahiyatı içindir.”

“Şimdi beni iyi dinle, görüyorum ki şu halıdaki altınlar için sen imanını inkâr ediyorsun. Allah’ın adıyla ettiğin yeminini bir cübbe gibi üzerinden atıyorsun. Ben bir din adamı değilim ama eminim ki hiçbir müftü veya imam senin hikâyeni dinledikten sonra İslamiyet’i kabul etmene razı olsun. Zavallı mahlûk sen halkına ne büyük bir kötülük ettiğinin farkında mısın? Sözümden dönemeyeceğime göre hükmüm de şudur.”

Bunu söyledikten sonra şehzade, askerlerini çağırarak halıdaki altınların bir çuvala doldurulmasını, dinini inkâr eden rahibin sırtına verilmesini, sonra da şehrin meydanında kafasının kesilmesini buyurur. “Mundar olmuş bu altınları da şehrin fukarasına dağıtın” diyerek sözünü bitirir.

Aziz Teodoros Manastırı’nın Baş Rahibi’ne de bir mektup yazarak durumu anlatır ve üç gün sonra kiliseyi boşaltarak İslamlara teslim etmelerini ister.

Ermeniler üç gün içerisinde taşıyabildikleri her şeyi taşırlar, kalanlar da İslamlar tarafından ateşe verilir. Böylece 1517’de Aziz Teodoros Manastırı’nın sonsuza kadar karanlığa gömülüşünü görmüş olduk. Aziz Giragos Kilisesi’nin ana kapısının sağ tarafındaki duvarda şu yazıtı okuruz:

“Aziz Teodoros 1517’de şehit edildi.”

Kaynak: agos.com.tr